



105 taistelujen päivää Kuhmossa

SODAN KULKU 1939–1940

Sodan alkaessa neuvostojoukkojen tarkoituksena oli hyökätä Repolan alueelta kohti Kuhmon kirkonkylää ja edelleen Kajaaniin ja Ouluun. Tavoitteena oli katkaista Suomi kapeimmalta kohdalta kahtia. Sodan varalta voimassa olleen käskyn mukaan suomalaisten joukkojen piti puolestaan edetä rajan yli Koroppijärvelle tai Kolvasjärvelle ja sieltä edelleen Repolaan. Vihollisuudet alkoivat Kuhmossa 30.11.1939 kello 9.45 puna-armeijan osaston hyökättyä rajan yli Laamasenvaaraan, jossa sota vaati ensimmäiset uhrinsa.

Hyökkäävän 9. neuvostoarmeijan 54. divisioona eteni pääasiassa kahta tietä käyttäen. Hukkajärven ja Kiekinkosken kautta edelleen kohti Kuhmon kirkonkylää nopeasti edennyt vihollinen 4./JR 118 pysäytettiin vihdoin 16.12.1939 Tyrävaaraan n. 15 km keskustasta. Jouluaattoamuna Os. Kekkonen käynnisti rajun vastahyökkäyksen ja lähti ajamaan edellään itään perääntyvää vihollista. Kiekinniemiellä 28.12. käydyssä ratkaisevassa taistelussa vihollinen löydyttiin. Kiekinkosken suunta hiljeni isommilta taisteluilta tämän jälkeen.

Riihivaarasta Saunajärven tietä edennyt vihollinen JR 118 ja puolustavat joukot Er.P 14 joutuivat taistelusketkukseen Losossa 1.12. ja Alasenjärvellä 2.12. Alasenjärven pohjoispuolitse edennyt vihollinen JR 337 mursi suomalaisten puolustuksen Louhenjoella 5.12. Kiivaiden viivytystaistelujen jälkeen vihollisen lukumääräisesti ja materiaalisesti ylivoimaiset joukot etenivät Rastin tienhaaraan 6.12. Pissimmälle neuvostojoukot pääsivät Jyrkänkosken maastossa, jonne rakennettuihin aseisiin suomalaiset joutuivat vetäytymään 11.–12.12.

Suomalaisten vastahyökkäykset Saunajärventien suunnassa 8.12. ja 24.12. eivät onnistuneet. Joukkojen uudelleen järjestelyn jälkeen aloitti suomalainen 9. Divisioona päähöyökkäyksen 29.1.1940 kello 5.00 aamulla. Kiivaiden taistelujen tuloksena suomalaisten onnistui katkaista vihollisen tieyhteydet monin paikoin ja saartaa hyökkääjän useisiin nk. motteihin tulotien varteen. Tällaisia motteja syntyi mm. Rastin, Klemetin, Luvelahden, Kannaksen, Reuhkavaaran ja Loson maastossa. Osa niistä tuhottiin, mutta useimpien onnistui säilyttää puolustuskykynsä sodan loppuun saakka. Alueellisesti suurin motti oli Rastin tiehaaran maastossa.

Kuhmon kirkonkylän ja suomalaisten taisteluasemien pommitukset sekä motteihin saarrettujen joukkojen avuksi lähetetyt huomattavat apuvoimat eivät kuitenkaan tuottaneet vihollisen toivomaa tulosta. Muun muassa eversti Dolinin johtama n. 1800 -miehinen hiihtoprikaati tuhottiin lähes viimeiseen mieheen Kesselin ja Vetkon talojen lähimaastossa käydyissä armottomissa korpitaisteluissa 12.–16.2.1940.

Kuhmon suunnalla suomalaisten kannalta raskaimmat taistelut käytiin Kilpelänkankaalla ja Löytövaaran maastossa. Vihollisen ylivoimasta ja raivoisasta painostuksesta huolimatta suomalaiset onnistuivat pitämään asemansa Löytövaarassa sodan loppuun saakka.

Vihollisuuksien lopettamisesta tullut tieto vaiensii aseet 13.3.1940 klo 11.00 päättäen 105 päivää kestäneen talvisodan. Ankarissa olosuhteissa – purevassa pakkasessa ja paksussa lumessa – käyty sota vaati raskaan uhrin: Kuhmon suunnan taistelut vaativat n.1350–1620 suomalaista uhria, esitystavasta riippuen. Neuvostojoukkojen tappioista on esitetty hyvin erilaisia arvioita, lähteestä riippuen. Ne ovat kuitenkin olleet monikertaiset suomalaisten vastaaviin verrattuna.

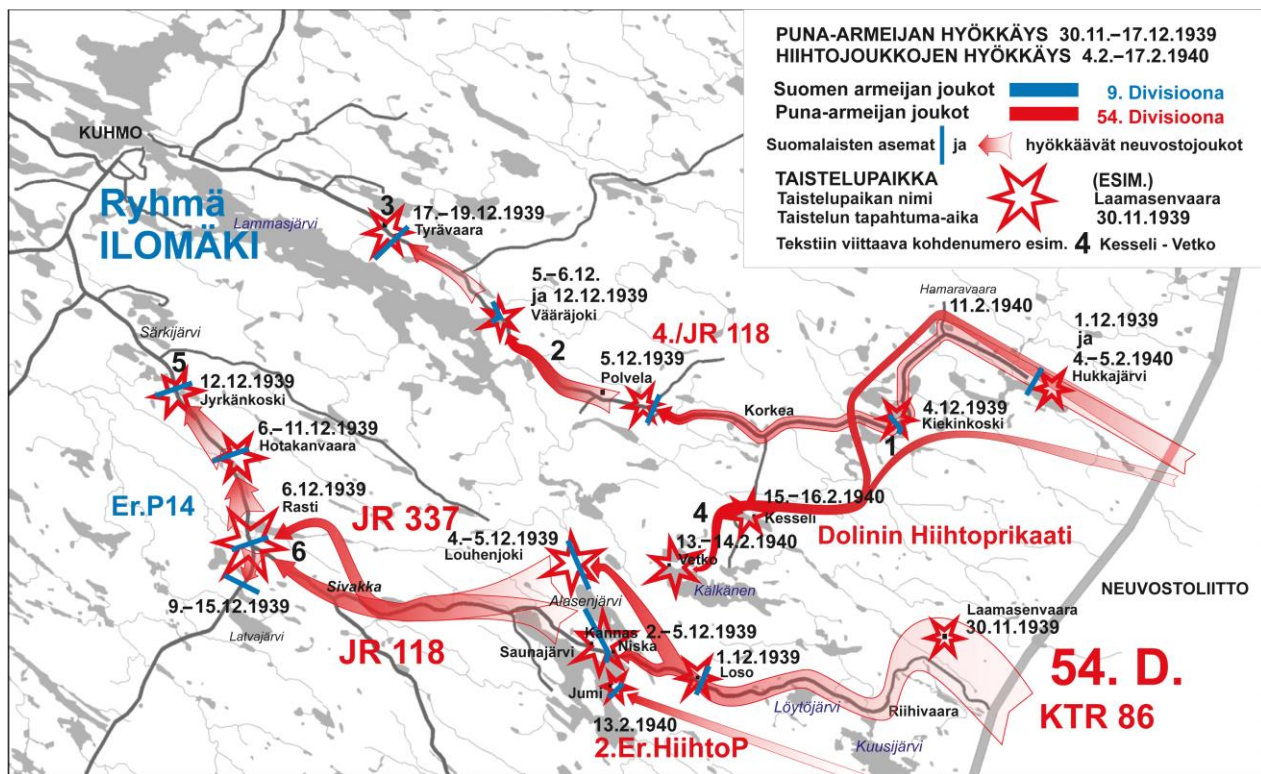
Esimerkkejä teksteissä ja kartoilla esiintyvien joukko-osastojen tunnuksista:

Suomen armeija

9. D 9. Divisioona
1./JR27 Jalkaväkirykmentti 27, 1. Pataljoona
5./JR25 Jalkaväkirykmentti 25, 5. Komppania
Ryhmä Ilomäki eri joukko-osastoista koottu ryhmittymä

Neuvostoarmeija

54. D 54. Divisioona
JR 337 Jalkaväkirykmentti 337
4./JR 118 Jalkaväkirykmentti 118, 4. Komppania
KTR 86 Kenttätykistörykmentti 86
2. Er.HiihtoP Erillinen Hiihtopataljoona 2
Dolinin
Hiihtoprikaati eversti Dolinin komentamat hiihtojoukot



1 KIEKINKOSKI

Kiekinkosken suunnalla taisteltiin useaan otteeseen. Sodan alussa hyökkäsi 54. neuvostodivisioonan 4./JR 118 Hukkjärvelle, josta omat, vähäiset joukot vetäytyivät Kiekinkoskelle 2.12.1939. Nopeasti aina Tyrävaaraan asti edennyt vihollinen onnistuttiin lyömään vastahyökkäyksellä takaisin ja Kiekinniemessä, ratkaisevassa taistelussa 28.12. vihollinen tuhottiin. Tämän jälkeen isompia taisteluja tällä suunnalla ei enää käyty vaikka mm. apujoukoiksi hälytettyjä puna-armeijan hiihto-osastoja liikehtikin alueella.

2 POLVELA-VÄÄRÄJOKI

Sodan ensi päivinä nopeasti edennyt vihollinen mursi puolustajien vastarinnan Kiekinkoskella ja karkotti puolustuksen myös Polvelasta 5.12. aamulla ja saavutti Vääräjoen jo iltapäivällä. Puolustajien saatua apuvoimia onnistuttiin hyökkääjä lyömään takaisin. Neuvostojoukot ilmaantuivat uudelleen Vääräjoelle 11.12. ja jo seuraavana päivänä oli puolustavan Os. Kekkosen vetäydyttävä Tyrävaaraan.

3 TYRÄVAARA

Tällä suunnalla neuvostojoukkojen eteneminen pysäytettiin Tyrävaaraan. Torjuttuaan vihollisen tykistön tukemat hyökkäykset Tyrävaarassa 16.12.–19.12. karkotti Osasto Kekkonen 24.12. vastahyökkäyksellä vihollisen asemistaan ja ryhtyi ajamaan takaa peräännytyä neuvostokomppaniaa kohti itärajaa. Muistomerkin on suunnitellut opettaja Yrjö Vuorio. Sen pystyttivät Kuhmon reserviupseerit ja -aliupseerit v.1960.

4 KESSELI-VETKO

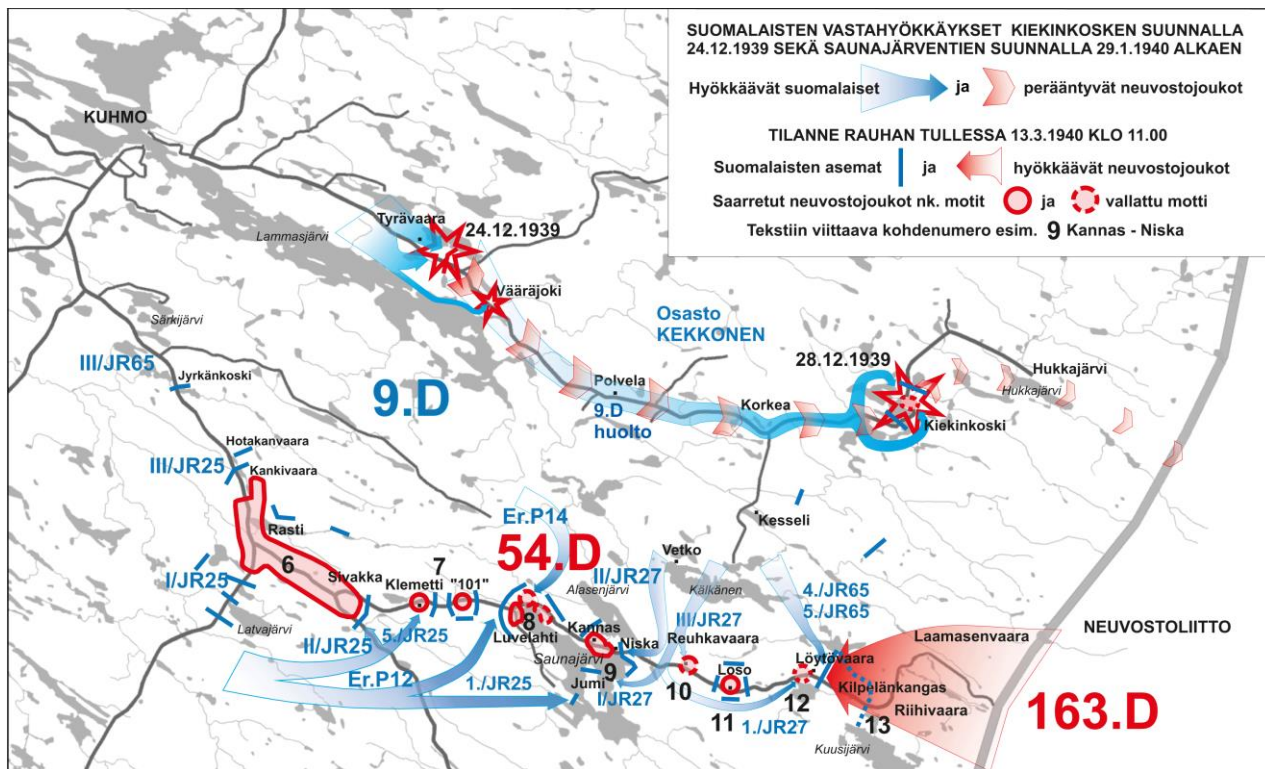
54:nneen neuvostodivisioonan avuksi lähetetystä, eversti Dolinin johtamasta 1800-miehisestä hiihtoprikaatista tuhottiin Kesselin ja Vetkon talojen maastossa, nelipäiväisissä taisteluissa arviolta 1500 miestä. Aamuyöllä 16.2. ratkaisevan taistelun jälkeen seuranneissa partiotistelussa kaatui vielä n. 200 vihollista ja prikaatin rippeet pakenivat korpia myöten itään.

5 JYRKÄNKOSKI

Sitkeitä viivytystaisteluja käyneet suomalaiset joukot vetäytyivät Saunajärventien suunnassa hyökänneen vihollisen edestä Jyrkänkoscalle 11.–12.12. Varsinaisia taisteluja ei asemissa käyty, mutta läheisen Hotakanvaaran hallinnasta käytiin kiivaita taisteluja. Onnistui vihollisen n. 200 -miehisen taisteluosaston kiertää selustaan Särkijärvelle, missä ensimmäinen Kuhmon rintamalle juuri saapunut tykkipatteri onnistui luutnantti Seppävuoren johdolla lyömään vihollisen. Muistomerkin on suunnitellut opettaja Yrjö Vuorio. Kuhmon reserviläisjärjestöt pystyttivät sen v. 1960. Kuhmon kaupungin toimesta tukikohdan rakenteita uusittiin v.1995–1997 ja 2006–2007.

6 RASTI

Maastoteitse edenneen vihollisen JR 337 kärki valtasi Rastin tienhaaran ennen tien suunnassa hyökännyttä JR 118. Suomalaisjoukkojen takaisinvaltausyrityksillä ei ollut menestystä ennen kuin 9. Divisioonan vastahyökkäys pilkkoi neuvostojoukot motteihin tuloitiensä varrelle. Rastin alueellisesti suurin motti säilytti puolustuskykynsä sodan loppuun asti mutta suomalaisten tiukastivartioimana.



7 KLEMETTI

Klemetin taloaukealle syntynyt motti säilyi suomalaisten valtausyrityksistä huolimatta, samoin siitä pari kilometriä idemmäksi eriyntynyt motti "Tukikohta 101".

8 LUVELAHTI

Saunajärven pohjoispään ympärille saarretun kolmiosaisen suurmotin kohtalosta käytiin ankaria taisteluja. Aamulla 25.2. suomalaiset piiritysjoukot aloittivat hyökkäyksen. Menestystä saavutettiin kuitenkin vasta 1.3. aloitetun, Kuhmon oloissa poikkeuksellisen mittavan tulituen turvin. Puolin ja toisin paljon kaatuneita vaatinut taistelu jakoi motin ensin kahteen osaan, joista itäisempi vallattiin 8.3. Suomalaisten ankara painostus ei ehtinyt tuottaa lopullista tulosta, vaan 13.3. kello 11.00 voimaan astunut tulitauko säästi läntisen osan. Kaatuneiden neuvostosotilaiden muistomerkkin on suunnitellut rakennusmestari Arvo Rissanen. Sen pystytti Suomi-Neuvostoliitto -Seura v. 1970.

9 KANNAS-NISKA

Kannaksen talon lähimaastossa ollut motti välttyi tuholta sodan loppuun asti. Vuonna 1984 Kainuun Prikaati rakensi uudelleen korusun, konekivääripesäkkeen ja osan taisteluhautaus Saunajärventien pohjoispuolella. Tien eteläpuolella tukikohdan rakenteita uusittiin Kuhmon kaupungin toimesta vuosina 1997–1999 ja 2006–2008. Saunajärven rannalla sijaitsevan, kaatuneiden neuvostosotilaiden muistomerkkin on suunnitellut kuvanveistäjä Pjotr Dobrolubov ja sen pystyttivät Kuhmon kaupunki ja Venäjän kulttuuriministeriö v. 1997.

10 REUHKAVAARA

Tykistö moukaro i Reuhkavaaran mottia jo 20.2. ja lopuksi konepistoolein ja kasapanoksin suomalaiset täydensivät tuhon 25.2.

11 LOSO

Loson taloaukean ja lähialueen hyvin varustettua mottia ei useista, raivokkaista yrityksistä huolimatta saatu vallatuksi. Ilmavoimiensa tehokkaan tuen turvin neuvostojoukot pitivät sitkeästi hallussaan puolustuksensa ydinkeskuksen sodan loppuun asti.

12 LÖYTÖVAARA

Neuvostojoukkojen päästessä läpimurtoon Kuusijokilinjalta 3.3. vetäytyivät suomalaisjoukot Löytövaaraan, jonne oli ennätetty rakentaa puolustusasemat Kilpelänkankaan taistelujen viivyttyä vihollista. Rajut hyökkäykset seurasivat toistaan. Raivoisa tykistötuli ja aktiivinen ilmavoimien toiminta hävittäjin ja pommikonein moukaro i suomalaisten asemia lähes tauotta. Äärimmillen rasitettu puolustus kesti kaikesta huolimatta sodan loppuun asti. Mäntäläiset aseveljet pystyttivät muistokiven vuonna 1970. Löytövaaran Paloahossa on sodan vainajien muistomerkki, jonka Kuhmon kunta on pystyttänyt v. 1985. Muistomerkkin välittömässä läheisyydessä sijainnut puna-armeijan tukikohta tuhoettiin 11.–12.2.1940. Tukikohdan rakenteista yksi korsu ja kaksi konetuliasepesäketä rakennettiin uudelleen tien pohjoispuolella Kuhmon kaupungin toimesta vuosina 1998–1999.

13 KILPELÄNKANGAS

Helmikuun puolivälin jälkeen kasvoi vihollisen painostus Kuusijokilinjaa vastaan. Vihollisen tykistön tukemat hyökkäykset ja omat vastaiskut liikuttelivat rintamalinjaa edestakaisin. Maaliskuun 1. päivänä kiihtyi vihollisen tykistö- ja kranaatinheitintuli ennen näkemättömään voimaan. Ajoittaisia taukoja lukuun ottamatta ankara tykistötuli ja voimakas painostus puolustuksen heikoimpaan kohtaan johti puolelta päivin 3.3. vihollisen läpimurtoon. Apuvoimia ei saatu riittävästi, joten perääntymiskäskey oli annettava. Kranaattien täysin tuhoama metsä jäi todisteeksi tästä molemmin puolin suurta mieshukkaa aiheuttaneesta taistelusta. Kilpelänkankaan muistomerkkin on suunnitellut siellä joukkueenjohtajana taistellut arkkitehti Birger Stenbäck. Sen pystyttivät aseveljet 10.8.1958.